теорія

Динаміка віртуального простору в рамках віртуальної війни і революції

Георгій Почепцов,
доктор філологічних наук,
завідуючий кафедрою інформаційної політики
Національної академії державного управління
при Президентові України

Віртуальні об'єкти можуть як руйнувати реальність, так і створювати її, намагаючись утримувати за допомогою ключових конструкцій нову реальність. Для прикладу можна згадати колишній СРСР з роллю мистецтва в ньому, у першу чергу літератури й кіно. Письменників Й. Сталін взагалі іменував „інженерами людських душ". Створюються певні віртуально-реальні конструкції, у рамках яких елементи, котрих не існує в реальності, замінюються віртуальними об'єктами.

Віртуальний простір здатний не тільки фіксувати, шляхом нагромадження, зміни в соціальній системі, але й відігравати роль рушійної сили таких змін. Однак згодом знову наростає певного роду „втома" віртуальної системи, і вона вже не може задовольняти вимог, що перед нею ставляться. Якими можуть бути варіанти виходу з цього „виснаження" віртуального потенціалу системи?

Є кілька основних можливостей, завдяки яким відбувається подальший розвиток системи.

У першому варіанті система руйнується, однак вона замінюється новим варіантом віртуальності. Так сталося з колишнім Радянським Союзом, система якого виявилася неспроможною адекватно пояснити розрив, що все ширшав, між рівнем життя на Заході й у СРСР. Стара модель віртуальності (Ленін, Партія, Комсомол) була замінена новою (Ринок, Демократія, Капіталізм). При цьому багато старих гравців зберегли свої керівні посади, оскільки швидко оволоділи новою риторикою, тобто новим віртуальним інструментарієм.

У другому випадку є можливість зберегти стару систему шляхом її трансформації. Приклад – Китай. Він не втратив комуністичної орієнтації, а в якості її модернізації йому довелося допустити у свою аксіоматику

елемент, який до цього цілком відкидався, – бізнесмена. Його навіть можна тепер приймати в партію. У цьому випадку старі гравці взагалі лишаються незмінними, оскільки збережено навіть старі інституції. Просто в систему вливаються нові гравці.

Третя модель інтенсивної зміни цілком відкидає старих гравців разом зі старою віртуальністю. За приклад можна взяти Грузію, де стара віртуальна система була раптом перейменована на корупційну, а нова стала демократичною, що потребувало повної зміни команди. Цю модель можна трактувати і як підваріант першої моделі, якщо братимемо до уваги обмежений набір факторів.

Четверта модель реагування на вичерпаність старого віртуального простору полягає в його ритуалізації. Радянський Союз перевів своє минуле на певний ступінь ритуалу, схожого на релігійний, де було заборонено будь-які відхилення від фіксованих оцінок і стандартного набору інформації. В. Ленін, наприклад, для задоволення потреб функціонування на всіх рівнях існував у кількох іпостасях: В. Ленін – дитина (для жовтенят), В. Ленін – студент (для молоді), В. Ленін – дорослий (для офіційної агіографії). Такою ж канонічною була й іконографія образу, що також мала чіткі прив'язки у часі.

Кожен етап інтенсивної зміни соціальної системи вимагав своєї віртуалізації, чим і створювалася необхідна динаміка, що забезпечила перехід до нового стану. Сучасну модель зміни влади пропонують уже не вчені, а журналісти, оскільки вона, модель, досягла такої прозорості, що не потребує додаткових досліджень. Наведемо приклад такої періодизації, акцентуючи в ньому саме віртуальні аспекти [1].

Крок 1: Вибори

Грузинська опозиція скористалася парламентськими виборами (листопад 2003 р.), вірменська – президентськими (березень 2003 р.). Опозиція відразу повідомляє про фальсифікацію виборів і починає заперечувати їх результати. Її вимоги, як правило, легітимуються за допомогою міжнародних організацій, тобто йде приєднання до сильнішого віртуального об'єкта, який ніби „ділиться" своєю легітимністю.

Крок 2: Висування вимог

Опозиція починає віртуальні інтервенції. Наприклад, на інавгурацію президента Вірменії не прибули представники опозиційних партій. У свою чергу президент відповідає в тому ж віртуальному просторі: дії опозиції завдають шкоди іміджеві країни.

Крок 3: Мітинги і народні заворушення

Мітинги і демонстрації символізують незадоволення наявною віртуальною системою, її диспозицією. Вони дають право на запровадження нової системи. Мітинг не просто інтенсивно вводить нову інформацію, він і до певної міри легітимізує її, робить публічною.

Крок 4: Силовий вплив

теорія

5 квітня Вірменія призупинила мовлення російського каналу НТВ, а з 12 квітня припинила продаж російських газет. Як нам здається, справа тут зовсім не в інформації, оскільки інформація все одно передається. Повідомлення російських газет і телебачення по суті легітимують цю ситуацію, підносять її на новий віртуальний рівень. Потім у Вірменії розігнали демонстрацію, чого не було в Грузії.

Крок 5: Дії за обставинами

Грузинський варіант включав тиск на Е. Шеварднадзе з боку іноземних політичних гравців, котрі надали йому певні гарантії у випадку незастосування сили.

Як бачимо, на кожнім кроці відбувається робота з тими чи іншими варіантами віртуальності. Причому при вичерпаності внутрішньої системи відбувається звертання до двох джерел:

$\frac{35}{17}$ мітинг-демонстрація, яка дозволяє вводити нові віртуальності в інтенсивному режимі;

$\frac{35}{17}$ підтримка ззовні, що дає можливість підключитися до чужої віртуальності і, спираючись на неї, породити уже свою внутрішню.

При цьому віртуальності грунтуються на стандартному наборі ідеологем, який виводить легітимність з народного волевиявлення. Оскільки і та й інша сторона вважає, що саме вона є єдиною виразницею народних сподівань, то кожна з них спрямовує свої зусилля не стільки на свою легітимність, скільки на делегітимацію опонента.

Практично будь-яку наявну ідеологему можемо привести до її вихідного міфологічного протиставлення, зідки вона родом. Практично всі ідеологеми прагнуть або легітимувати, або делегітимувати ті чи інші ситуації. При цьому вони намагаються працювати на більш завищеному рівні, де функціонують такі поняття, як, наприклад, „патріотизм" тощо.

Інтенсивна зміна соціальної системи просто зобов'язана спиратися на вже існуючі типи зв'язків. Віртуальні інтервенції та віртуальні війни в цьому випадку створюють своєрідні міфологічні „злами", що дозволяють стимулювати перехід до нової реальності. Одним з основних протиставлень стає протиставлення „свій – чужий". Воно активно вводиться в людську свідомість з найдавніших часів. Наприклад, „червону шапочку" покарано за порушення заборони розмовляти з чужим, оскільки в чужому завжди зачаєна небезпека, навіть якщо вона на цей момент і невідома.

Делегітимація влади в епоху переворотів будується на „виштовхуванні" влади на позиції „чужий". Опоненти намагаються довести її корупційність, байдужість до проблем, якими переймається народ. Усе це пов'язано з роботою на міфологію, зі спробою нав'язати нову інтерпретацію. Місце, що автоматично звільняється, має зайняти опозиція, оскільки передбачається, що тому, хто критикує, не притаманні ті ж самі вади.

Динаміка віртуального простору
в рамках віртуальної війни і революції

Георгій Почепцов

Віртуалізація може виступати в ролі своєрідної **пастки свідомості**, коли „революцією троянд" починають іменувати звичайний переворот. Свідомість йде слідом за віртуальною структурою, що володіє сильнішою, ніж реальність, пояснюючою силою. В принципі гасло „Мир – хатинам, війна – палацам" завжди збиратиме багато голосів, оскільки хатин завжди буде більше, ніж палаців.

Як зупинити динаміку соціальних трансформацій? Або, навпаки, прискорити її? Для цього, у першу чергу, застосовуються лідери думок і соціальні рухи, що несуть у собі достатній динамічний потенціал. Система починає одержувати більшу кількість сигналів, що суперечать домінуючим. Вона може або витримати їх, або вони потрапляють у резонанс, і відтак починається руйнування системи, яке може ініціювитися хоч зліва, хоч справа. Е. Луттвак підкреслює, що революції робляться лівими, а путчі – правими [2].

Є. Месснер свого часу закликав створити психорозвідку: „Немає завдань делікатніших і складніших, ніж ті, що покладаються на психорозвідку: лікар-психоаналітик має справу з однією ненормальною душею, а психорозвідка – з душами народів, хворих на війну і заколот" [3].

Оперування віртуальними об'єктами у випадках стабілізації/дестабілізації дозволяє побудувати певного роду аксіоматику такого використання віртуальностей. Перелічимо сім можливих варіантів роботи з віртуальностями.

Збільшення загального обсягу віртуальних об'єктів. Зіткнення інтерпретацій, боротьба однієї картини світу з іншою автоматично сприяє збільшенню кількості віртуальних об'єктів. Наприклад, перебудова привнесла віртуальні об'єкти типу „ринок", „лібералізм", „капіталізм" тощо, які мімікрували під реальні, хоча й до сьогодні на пострадянському просторі вони не стали реальними. Наслідком стає те, що слабка система вже не може впоратися з їх відстеженням і роботою проти у випадку їх антисистемного спрямування. Ускладнюється вироблення прогнозів поведінки.

Збільшення кількості різноорієнтованих віртуальних об'єктів. Для делегітимації системи важливе не просто збільшення кількості об'єктів, а збільшення числа антисистемних об'єктів, оскільки саме в них міститься інша картина світу, спроможна в потенціалі зруйнувати домінуючу картину.

Збільшення розмаїтості „своїх" віртуальних об'єктів. Політична боротьба, як правило, не задовольняється однотипними об'єктами. Їх потрібно нарощувати, створюючи принципово нові об'єкти, придатні для різних ніш. Згадаймо, як у радянський час, наприклад, про В. Леніна написав і А. Вознесенський. У перебудовчий період М. Шатров писав п'єси, де В. Ленін з'являвся в нового типу вигляді.

теорія

$\frac{35}{17}$ **Створення перешкод для поширення (дискредитація) „чужих" віртуальних об'єктів**. Антисистемні об'єкти, що з'явилися у спільному віртуальному просторі, відразу ж атакуються. Внаслідок цього вони або знищуються, або виживають за рахунок створення якісніших варіантів, котрі виявляються сильнішими від об'єктів, що атакують.

$\frac{35}{17}$ **Збільшення кількості „майбутніх" об'єктів, здатних полегшувати перехід до майбутніх станів**. Наприклад, створюються нові канали комунікації, на перший план виходять люди, що несуть нову картину світу. Вони ніби тимчасово закривають те, чого немає сьогодні.

$\frac{35}{17}$ **Руйнування „справжніх" об'єктів, які можуть становити небезпеку в майбутньому**. Об'єкти володіють різною потенційною динамікою: віртуальні об'єкти чужої спрямованості, здатні вийти з периферійного стану, завжди привертають пильну увагу будівників системи.

$\frac{35}{17}$ **Закріплення за допомогою віртуальних об'єктів змінених станів дійсності**. Наприклад, „переворот" ніколи не називає переворотом той, хто його здійснює. Термін „серпневий путч 1991 року" належить іншій стороні – тій, що виграла, а не програла.

Віртуальна система носить інерційний характер. Однак інтенсив соціальний вимагає від неї переходу до динамічного функціонування. Така динаміка не може бути довготривалою. Істотні зміни у віртуальній системі відбуваються двічі. Вперше, коли руйнується стара система. Вдруге, навіть інтенсивніше, але й триваліше в часі, коли відбувається процес закріплення сформованих змін. Наприклад, і після 1917, і після 1991 року перейменовувалися вулиці та площі, встановлювалися нові пам'ятники, скидалися старі. Відбувалася істотна зміна еліт.

Зміна віртуальності може йти з опорою на певні „зв'язки" з реальністю. Потрібні певні опорні пункти, „чарунки" реальності, на яких може базуватися нова віртуальність. „Жертва" створює такі точки для масової свідомості. Для індивідуальної ж свідомості такою опорною точкою стає „помста". Згадаймо, що В. Ленін сказав „Ми підемо іншим шляхом" у відповідь на страту власного брата. Е. Луттвак також говорить про сімейні зв'язки як такі, що можуть протистояти лояльності вищому армійському керівництву [4]. Практично всі палестинські „шахіди" плекали пекуче бажання помститися за близьких і друзів, які загинули від рук ізраїльтян [5].

Звідси випливає, що певні реальні структурності, якими б індивідуалізованими чи атомізованими вони не були, можуть протистояти домінуючим ментальним структурам. У цьому випадку, ймовірно, створюються свої захисні ментальні структури, що дають можливість протистояти домінуючим структурам. **Віртуальний захист, на відміну, наприклад, від реального захисту, це завжди напад**. Слабкий гравець тут має інші можливості, ніж у реальному просторі. Він може одержати меч короля Артура і перетворитися на сильного бійця. Причому наявність

цього меча не завжди помітна до початку битви.

Це особливо важливо, оскільки будь-які зміни пов'язані з певними ризиками. Дж. Пітні пише: „Усі політичні й військові конфлікти включають як ризик, так і невизначеність. Незалежно від того, як багато знають стратеги, вони ніколи не можуть передбачити наслідків з повною впевненістю, вони тільки можуть оперувати шансами. Це і є ризик. Набагато частіше стратегам бракує інформації, яка може змінити їхнє відчуття шансів. Це і є невизначеність" [6]. У такій ситуації будь-які конструкції (реальні чи ментальні), що сприяють забезпеченню переходу в бажане майбутнє, завжди вітаються.

Є також і стандартні моделі протистояння віртуальностей – це політична опозиція, яка намагається втримати іншу картину світу, борючися з домінуючою на даний момент. В однополярних режимах як ресурс може виступати підтримка нових політичних суб'єктів, підтримка з боку армії та інших силових структур, діяльність транснаціонального капіталу, допомога сусідніх держав [7]. Усе це способи одержання легітимності за рахунок інших видів ресурсів.

Терорист також є опозиціонером, тільки він використовує насильницькі методи для просування своєї віртуальної картини світу. Тому варіантом боротьби і стає, наприклад, те, що запропонував Дж. Сміт, директор Інституту досліджень національної безпеки ВПС США [8]. Він вважає, що основним у боротьбі повинна стати маргіналізація повідомлення терористів, оскільки вони шлють своє повідомлення через цільову публіку до цільового уряду. Все, чого терорист хоче досягти, залежить від передачі його повідомлення. Заблокувавши терористичне повідомлення, можна перемогти стратегію тероризму. Це знову виводить нас у віртуальний простір, в рамках якого й діє терорист у сфері своїх змістів. Тільки формою його повідомлень є насилля, а зміст – чисто політичний. У звичайного ж політика і форма, і зміст перебувають у сфері політичних дій.

11 березня 2004 року, зі зміною влади і політики Іспанії у відповідь на терористичний акт, було продемонстровано реальність ще складніших конструкцій. Дж. Стерн пише в газеті „Бостон глоб", що терористичний рух створює не тільки зіткнення цивілізацій, але й зіткнення усередині цивілізації [9]. Це зовсім новий висновок. Він базується на тому, що США відразу після 11 вересня почали втрачати своїх союзників. Таке руйнування віртуальної системи можливе тільки при наявності серйозних проблем у реальному просторі. В результаті **віртуальний і реальний простір не можуть рухатися в різних напрямках, розрив в одному викликає серйозні наслідки в іншому**. Це цікавий феномен розбіжності динаміки цих двох просторів.

Якщо терорист діє за допомогою повідомлень, вибудованих у рамках реального простору, то так само може діяти й інша сторона. Наприклад, Пентагон у Кенії будує колодязі, подає ветеринарну і медичну допомогу

теорія

[10]. Тому в рамках матеріального світу можливе вибудовування двох типів повідомлень:

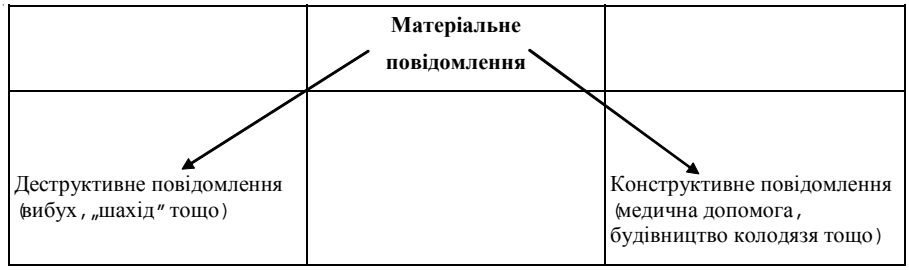

Це, до речі, конкурентні види повідомлень. Починаючи з Афганістану, армія США постійно працює в таких двох конфліктуючих площинах: сама, наприклад, припиняє бомбардування в дні свята Рамадан. Подібні типи повідомлень з різних джерел працюють одне проти одного (США – Аль Каїда), намагаючись створити вигіднішу для себе віртуальну картину світу. Однак такі повідомлення з одного джерела вже працюють на когнітивному рівні, не дозволяючи одержувачеві цих повідомлень створити єдину оцінку того, що відбувається.

У В'єтнамі подібна програма діяла протягом п'яти років. Однак вона мала як прихильників, так і супротивників, які звинувачували морських піхотинців у романтизмі [11].

Сьогодні США, наприклад, розгорнули великі обсяги подібних конструктивних дій в Афганістані на кордоні з Пакистаном на суму в 2,5 мільйона доларів. Надається не тільки медична допомога, але й фінансується будівництво шляхів, ферм, нових резервуарів для води. Надсилається навіть фарба для мечетей [12]. Зрозуміло, що для непримиренних супротивників США все це не спрацює. Але безсумнівно й те, що інша цільова аудиторія зможе одержати інформацію, котра може змінити її ставленя. Когнітивний дисонанс вимагає, щоби при зіткненні з моделлю „Ворог робить добру справу" ми приймали рішення: „Це не добра справа" (що в даному випадку сумнівно), або: „Це не ворог" (що цілком можливо).

Конкурентне середовище при розбудові віртуального простору може виникати і при зіткненні різних каналів комунікації. У цьому плані конкурують не тільки Аль Джазіра й Аль Хурра, але й офіційна точка зору з неофіційною, породжуваною чутками. Так, коли повстанці підірвали водоочисну станцію, прийнявши її за відділок іракської поліції, то вибухи призвели до викиду хлору й отруєння людей. Чутки ж проінтерпретували цю ситуацію по-своєму: США таємно завезли зброю масового ураження і тепер використовують гази проти цивільних. Американці у відповідь використали флаєри, міські збори, оголошення по радіо, прес-конференції

та свій телеканал [13]. Відбувається постійна війна між двома картинами світу. Чутки, до речі, дуже чітко породжують відповіді на запитання, виходячи з наявної картини світу.

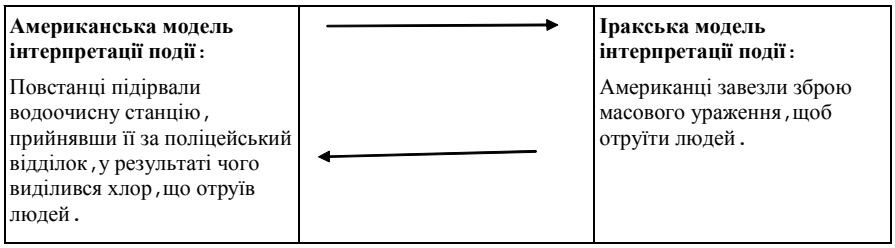

І та й інша модель вибудовується на поясненні кінцевого факту – отруєння людей. Але кожна з них обирає свій шлях пояснення, що не суперечить наявній картині світу, а лише підтверджує її новим прикладом.

Ще один конкурентний вододіл визначається тим, як саме подається інформація. Д. Морріс, колишній радник Б. Клінтона, розповідає про контекст ситуації з М. Левінські: „Ключовим моментом у зменшенні шкоди від скандалу стає принцип „не бреши". Рідко вас дістає сам скандал, це все робить неправда. Одна неправда тягне за собою іншу, і незабаром те, що було збентеженням, починає перешкоджати правосуддю" [14]. Д. Морріс підкреслює, що коли Б. Клінтон звернувся до нього за порадою, то він навів йому як приклад ситуацію з Р. Ніксоном, у якого одна неправда породжувала іншу. Він попросив провести соцдослідження, яке й показало, що публіка могла пробачити Б. Клінтонові сексуальні стосунки з двадцятидворічною практиканткою, але не пробачила б лжесвідчення.

Сумарно ми назвали три протиставлення, де може відбуватися зіткнення віртуальних картин світу:

- матеріальне – вербальне повідомлення,
- публічні і непублічні (наприклад, чутки) канали комунікації,
- ступінь віддаленості пропонованої інтерпретації від правди.

У боротьбі з чужою картиною світу часто на перше місце виходить протидія роботі іншого ресурсу. Наприклад, США справляють тиск на Аль Джазіру і відкривають власну телекомпанію. В Ірані студентські протести призводять як до закриття університетів на певний термін, так і до глушіння опозиційної Лос-Анджелеської телевізійної станції, яка закликала повстати проти ісламістського уряду [15]. Ми ніби бачимо два види боротьби:

- боротьба з інформацією, прикладом чого може служити спростування;
- боротьба з джерелом інформації, прикладом чого може служити цензура.

Одна боротьба ведеться в рамках тільки інформаційного/віртуального простору, інша залучає інструментарій реального простору для боротьби в рамках простору інформаційного.

теорія

Приклади того й іншого досить численні як при демократичних, так і при диктаторських режимах. США закривають газету в Іраку, а Д. Рамсфельд виправдовує цю ситуацію тим, що її закрито тільки на 60 днів, а також тим, що вона закликала іракців до насилля, публікуючи неправдиві історії [16]. Зрозуміла умовність цих обвинувачень. Але одночасно зрозуміло, що газета створювала іншу віртуальну картину світу, котра вступала в протиріччя з тією, яку США створюють для іракських громадян.

Компанія У. Діснея блокує поширення документальної стрічки „Фаренгейт 911", створеної її підрозділом „Мірамакс", оскільки в картині критикуються дії Дж. Буша до і після 11 вересня, наголошується на його зв'язках з відомими саудівцями, в тому числі й з сімейством Усами бен Ладена [17]. Природно, можна виправдовувати цю ситуацію, з одного боку, війною, що ведуть США, а з іншого – виборчою кампанією. Та факт лишається фактом – перед нами чисто радянська схема боротьби: недопущення в інформаційний простір текстів, які суперечать підтримуваній картині світу.

При цьому „свої" повідомлення підлягають максимальному посиленню, тоді як „чужі" не допускаються в інформаційний простір. Це можна показати у вигляді такої схеми:

Модель „придушення" суперечливих повідомлень

Домінуючі повідомлення	**Підсилювачі**	**Інформаційний простір**	**Фільтри**	Конкурентні повідомлення

Держсекретар К. Пауелл зустрічається з міністром закордонних справ Катару для обговорення трансляцій Аль Джазіри, щоб добитися скорочення обсягу показу насилля на її екрані. Прес-секретар держдепартаменту Р. Баучер порівнював роботу Аль Джазіри з вигуком „пожежа" у переповненому театрі [18]. США надають серйозної уваги саме візуальній складовій конфлікту, забороняючи, наприклад, демонстрацію транспортування трун американських солдатів в Америку. Несистемними, з точки зору віртуальної картини США, є кадри вбитих і поранених іракців. Але вони системні з точки зору іншої сторони. І кадри Аль Джазіри поширюються в усьому світі [19].

Для боротьби з інформацією, яку подає Аль Джазіра, США створюють телеканл Аль Іракія (бюджет – 96 мільйонів доларів, 18 годин мовлення) [20]. Д. Рамсфельд сказав про висвітлення Аль Джазірою подій у Фелуджі: „Я впевнено можу сказати: те, що робить Аль Джазіра, неправильно, неточно і неприпустимо. Ви знаєте, як показують наших військових? Вони бродять там, убиваючи сотні цивільних осіб! Це просто образлива дурниця. Те, що робить канал, ганебно".

Зрозуміло, що Аль Іракія подає іншу точку зору, з якої випливають інші події:

Аль Джазіра	Аль Іракія
Морські піхотинці убили сотні цивільних у Фелуджі.	Морські піхотинці розповідають, як вони борються з релігійними заколотниками.

Це важливий для США варіант подачі інформації. До того ж, згідно з опитуваннями, Аль Іракія вийшла вперед як джерело новин. Вона одержала 40 % відповідей респондентів, тоді як Аль Арабія ТВ з Об'єднаних Арабських Еміратів – 29 %, а Аль Джазіра – 11 %. Одночасно Іракська медійна мережа, що опікується цим каналом, випускає ще й газету та має FM-станцію.

Вибудовування нової картини світу дуже ускладнюється тим, що кожна людина вилущує з інформації, яка до неї надходить, той фактаж, який дозволяє утримувати її картину світу в недоторканності, піддаючи сумніву факти, котрі порушують цю картину, оскільки допуск таких фактів створює варіант когнітивного дисонансу.

Кожна картина світу спирається також на власні контексти – один і той же факт у різному контексті породжує іншу інтерпретацію. Американський офіцер говорить на сторінках „Нью-Йорк таймс" про репортажі Аль Джазіри, що вона демонструє, як американці стріляють по мінарету і він падає. Однак Аль Джазіра не показує бойовиків, що стріляють з цих мечетей і мінаретів [21]. Тут можна побудувати таку схему реінтерпретації:

Точка зору Аль Джазіри	Точка зору США
Факт: американські солдати стріляють по мінарету. **Контекст**: Мечеть/мінарет – святе місце.	**Факт**: американські солдати стріляють по мінарету. **Контекст**: іракські бойовики стріляють з мінарету.
Висновок: американські солдати поглумилися з святині.	**Висновок**: американські солдати захищаються.

У цьому випадку важливо, що такі повідомлення можуть узагалі подаватися без слів, оскільки в них головну роль відіграє прихована картина світу глядача, який може бачити ту ж саму ситуацію по-іншому.

Утримання віртуального простору на системній основі передбачає домінування в інформаційному і віртуальному просторах, коли думка опонентів зміщується на маргінальні позиції. К. Роув, головний політичний радник Дж. Буша, виступаючи на щорічній зустрічі Американського товариства редакторів газет, акцентував зміну інтерпретацій ЗМІ в процесі розгортання війни. Була ейфорія 9 квітня, коли статую С. Хуссейна

теорія

скинули з постамента, але раніше був і потік коментарів, що військові загрузли, а стратегія виявилася непрацюючою. К. Роув підкреслив: „Так багато інформації надходить і так швидко і з таких різних напрямків, що важко утримувати перспективу. Зрештою, ми повинні мати можливість відійти вбік, аби побачити глибинні потоки і важливу форму подій" [22].

Людина не завжди готова до інтенсивного породження віртуальностей. Це можливо тільки в обмежений відтинок часу, оскільки потім знову настає звикання. З цієї причини інтенсив віртуальний або переходить в інтенсив соціальний, або завмирає на місці. Віртуальний інтенсив виносить віртуальних же гравців, які потім, у „мирний період", не знаходять собі місця в реальному світі. Наприклад, перебудова винесла на поверхню фахівців у галузі віртуального простору (журналістів і письменників), які потім швидко відійшли на маргінальні позиції. Система випустила їх на передній край, і ця ж система потім забрала їх звідти, коли їхня роль вичерпалась.

Віртуальні об'єкти системніші, ніж об'єкти реальні. Саме вони впорядковують наш хаотичний світ, створюючи в ньому зони різкої впорядкованості, чим полегшується наше сприйняття світу і прийняття рішень. Віртуальні об'єкти обов'язкові також при просуванні людства в майбутнє, оскільки вони є замінниками тих реальних об'єктів, яких на даний момент не існує у світі.

Література:

1. **Любарская Е.** Пособие для революционеров и президентов // http://vip.lenta.ru
2. **Luttwak E.** Coup d'etat. A practical handbook. - Cambridge, Mass., 1979. - P. 26.
3. **Месснер Е. Э.** Всемирная мятежевойна. - Жуковский – Москва, 2004. - С. 110.
4. **Luttwak E.** Coup d'etat. A practical handbook. - Cambridge, Mass., 1979. - P. 81.
5. **Плугатарев И.** и др. Из КПСС – у террористы-смертники. Почти половина „шахидов" – это молодые люди-интеллектуалы // Независимое военное обозрение. - 2004. – 16 – 22 апреля.
6. **Pitney J. J., Jr.** The art of political warfare. - Norman, 2000. - P. 27.
7. **Гаврилов Г.** Модели политической оппозиции: теоретико-методологический анализ. - Екатеринбург, 2003. - С. 87.
8. **Smith J. M.** A strategic response to terrorism: a framework for U.S. Policy // Strategic Insight. - 2003. - February 6.
9. **Stern J.** Errors in fighting Al Qaeda have worsened the danger // Boston Globe. - 2004. - March 25.
10. **Lacey M.** Why a village well is a weapon in the war on terror // New

York Times. - 2004. - April 30.

11. **Vaughn C.** Marines planning outreach in Iraq // Star-Telegram. - 2004. - March 28.

12. Szep J. U.S. Hunts 'hearts and minds' in Afganistan // www.reuters.com

13. **Fleishman J.** Rumors thrive in a nation shaped by myth // Los Angeles Times. - 2004. - April 27.

14. **Morris D.** The new prince. - Los Angeles, 1999. - P. 127.

15. **Molavi A.** Iranian students protests are mostly peaceful // Washington Post. - 2003. - July 10.

16. Secretary Rumsfeld remarks to the Newspaper Association of America/American Society of Newspaper Editors // www.defenselink.mil

17. **Rutenberg J.** Disney forbidding distribution of film that criticizes Bush // New York Times. - 2004. - May 5.

18. **Richter P.** U.S. airs critical views of Arab TV // Los Angeles Times. - 2004. - April 28.

19. **Cozens C.** Al-Jazeera tones down 'violent' images // Guardian. - 2004. - April 30.

20. **Scarborough R.** Al Iraqiya offers alternative view // Washigton Times. - 2004. - April 28.

21. **Marquis C.** U.S. protests broadcasts by arab channels // New York Times. - 2004. - April 29.

22. **Steinberg J.** Bush's political adviser faults some Iraq war coverage // New York Times. - 2003. - April 12.